

[Forside](#) / [Uttalelser](#) / Heimevernets behandling av søknader om utsatt tjeneste

Heimevernets behandling av søknader om utsatt tjeneste

29.10.2024 (2023/5286)

Saken gjelder Heimevernets behandling av søknader fra tjenestepliktige soldater om å få utsatt heimevernstjenesten. Sivilombudet har innhentet vedtak fra alle heimevernsdistriktene og Forsvarsdepartementets klagenemnd i vernepliktssaker. Undersøkelsen er gjort av eget tiltak.

Undersøkelsen viser at Forsvaret har gjort flere feil. De har ikke opplyst om at soldatene har rett til å klage på avslag om utsatt tjeneste. Vedtakene er ikke begrunnet slik at de tjenestepliktige soldatene kan forstå hvorfor de har fått avslag. Heimevernet har i de fleste tilfellene ikke sendt klagene videre til klageinstansen, som er Forsvarsdepartementets klagenemnd i vernepliktssaker.

Sivilombudet konkluderer med at grunnleggende rettigheter til de tjenestepliktige soldatene er brutt, se forvaltningsloven §§ 27 tredje ledd, 24, 25, 28 og 33. Feilene kan ha ført til at flere har gjennomført heimevernstjeneste selv om de kan ha hatt rett til utsettelse. Det kan ha hatt konsekvenser for familieliv,

utdanning eller arbeidsforhold. Sivilombudet utelukker ikke at tjenestepliktige som skulle ha fått innvilget søknad om utsettelse kan ha blitt strafferettslig forfulgt for å ikke ha møtt opp til tjeneste.

Sivilombudet har bedt Forsvaret om en redegjørelse for hvilke tiltak de vil iverksette for å unngå lignende feil. Forsvaret er også bedt om å vurdere om feilene som har blitt gjort har ført til at tjenestepliktige soldater har blitt feilaktig straffet.

Sakens bakgrunn

(1) Sivilombudet sendte 17. november 2023 brev til Forsvaret ved både Heimevernsstaben og Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) og ba om å få oversendt flere vedtak om utsatt tjeneste i Heimevernet (HV). FPVS er Forsvarets øverste utøvende forvaltningsmyndighet innen personellforvaltning og verneplikt. Bakgrunnen for henvendelsen var flere enkeltsaker om utsatt tjeneste som Sivilombudet hadde blitt kjent med.

(2) Vi ba Heimevernsstaben om å få oversendt de fem siste vedtakene om utsatt tjeneste som var fattet og påklaget, med tilhørende saksdokumenter, fra hvert av de elleve heimevernsdistriktene. Til sammen ba vi om 55 vedtak. Vi ba også om å få oversendt veiledere, retningslinjer og lignende dokumenter for saksbehandlingen. Vi ba i tillegg FPVS om å oversende de ti siste vedtakene med saksdokumenter fra Forsvarsdepartementets klagenemnd i vernepliktssaker.

(3) Sivilombudets brev ble sendt til organisasjonsnumrene til Heimevernsstaben og FPVS. Henvendelsen til FPVS ble først besvart 15. mars 2024, da vårt brev ifølge Forsvaret ikke var registrert mottatt på FPVS sitt organisasjonsnummer. Det ble bedt om utsatt frist to ganger fra Heimevernsstaben. Etter dette ble kun enkelte av vedtakene som vi etterspurte oversendt. Manglende mottak av post til Forsvaret er behandlet i Sivilombudets sak 2024/1488.

(4) Til slutt fikk vi oversendt til sammen 38 vedtak fra heimevernsdistriktene 22. april 2024 (fem vedtak fra HV-01, ett vedtak fra HV-02, ingen vedtak fra HV-03, fem vedtak fra HV-05, ingen vedtak fra HV-08, fem vedtak fra HV-09, fem vedtak fra HV-11, tre vedtak fra HV-12, seks vedtak fra HV-14, to vedtak fra HV-16 og seks vedtak fra HV-17). Det hadde da gått

omtrentlig fem måneder siden vi først ba om vedtakene. Vi fikk også oversendt ti vedtak fra klagenemnda, i tillegg til flere veiledere, utarbeidet både av FPVS og heimevernsdistriktene.

Våre undersøkelser

(5) Etter å ha gjennomgått saksdokumentene, fant vi grunn til å undersøke enkelte sider ved saksbehandlingen nærmere. Dette gjaldt hvilke opplysninger som ble gitt om klageadgangen og hvordan vedtakene var begrunnet. Vi fant også grunn til å undersøke saksgangen hos heimevernsdistriktene der den tjenestepliktige klaget på vedtaket. Heimevernet er organisert i områder som hører under ulike heimevernsdistrikter. Det er etablert en egen klagenemnd for behandling av alle klager fra vernepliktige. Ut ifra vedtakene så det ut til at klager ikke ble sendt videre til klagenemnda, men bare ble behandlet i området og distriktet. I flere saker var det bare der den tjenestepliktige soldaten sendte inn en ny klage etter distriktets avslag, at saken ble sendt klagenemnda. Vi stilte ikke spørsmål til de 38 enkeltsakene.

(6) I brev 6. juni 2024 til FPVS ba vi om en redegjørelse for:

- hvilke krav som gjelder til informasjon om klageadgangen, om det gis riktig og tilstrekkelig informasjon om klagemulighetene til klagenemnda fra heimevernsdistriktene, og eventuelt hvorfor slik informasjon ikke gis.
- hvilke krav som gjelder til begrunnelse, om begrunnelsene i vedtakene fra heimevernsdistriktene generelt oppfyller de rettslige kravene og gjør de tjenestepliktige soldatene i stand til å forstå avgjørelsene, og eventuelt hvorfor ikke.
- om det klagesystemet Heimevernet hadde etablert, hvor det er nødvendig med en ny klage for å få klagen avgjort av klagenemnda, er i samsvar med forvaltningsloven § 28 og vernepliktsforskriften § 58. Vi ba om det rettslige grunnlaget for å innføre et krav om en ny klage etter distriktets behandling. Vi ba også FPVS om å gjøre rede for hvilke konsekvenser kravet om en ny klage har for saksbehandlingstiden, og dermed muligheten for å få klagen avgjort av klageinstansen før tjenesten starter.

(7) Vi mottok svar fra FPVS 4. juli 2024. Svarene var basert på en overordnet vurdering og uten å gå i detalj i de 38 enkeltsakene. FPVS mente at det følger av vernepliktsforskriften at forvaltningsloven kapittel IV til VI, om saksbehandlingsreglene for enkeltvedtak, skal gjelde for blant annet behandling av søknader om utsatt tjeneste.

(8) På denne bakgrunn svarte FPVS følgende:

- Forsvaret og Heimevernet er ikke unntatt fra veiledningsplikten etter forvaltningsloven § 11 og § 27 tredje ledd. Basert på de sakene som er fremlagt for Sivilombudet er det klart at informasjonen om klagemuligheten ikke er god nok, og i enkelte tilfeller feil.

- Forsvaret og Heimevernet er ikke unntatt fra plikten til å begrunne forvaltningsvedtak, jf. forvaltningsloven §§ 24 og 25. Basert på de sakene som er fremlagt for Sivilombudet er det klart at kravene til begrunnelse av vedtak i mange tilfeller ikke er oppfylt. Flere av begrunnelsene er uriktige, fraværende eller ikke tilstrekkelig utfyllende.
- Forsvaret og Heimevernet er ikke unntatt fra bestemmelsene om en to-instansbehandling av en fremsatt klage over et forvaltningsvedtak, jf. forvaltningsloven § 28 første ledd. Ut fra de sakene som er fremlagt for Sivilombudet er det klart at reglene ikke følges i mange distrikter. Konsekvensene av at klagesaker ikke behandles og fremsendes fortløpende av områdesjef eller HV-distrikt, er at den tjenestepliktige soldaten ikke får en endelig avgjørelse av søknaden før tjenestens start.

(9) Avslutningsvis skrev FPVS at Heimevernets behandling av søknadene om utsatt tjeneste hadde vært noe mangelfull når det gjaldt kravene i forvaltningsloven og god forvaltningsskikk. Årsakene kunne være sviktende gjennomslag for pålagte føringer fra Heimevernsstaben, manglende forvaltningsrutiner, forvaltningskompetanse og systemunderstøttelse.

Sivilombudets syn på saken

(10) Sivilombudet vil først beskrive heimevernstjenesten og saksbehandlingen for søknader om utsatt tjeneste nærmere. Vi vil deretter vurdere Heimevernets informasjon til de tjenestepliktige soldatene om adgangen til å klage på et avslag på utsettelse, begrunnelsene som gis for avslagene og behandlingen av de klager som kommer. Sivilombudet har ikke tatt stilling til om de 38 vedtakene vi har fått oversendt har fått et riktig utfall.

Generelt om heimevernstjenesten og saksbehandlingen

(11) Etter gjennomført førstegangstjeneste har de fleste en plikt til å tjenestegjøre i Heimevernet. Tjeneste i Heimevernet er blant annet regulert i forsvarsloven §§ 17 og 23, og vernepliktsforskriften kapittel 8. Etter bestemmelsene foreligger det en plikt til årlig heimevernstjeneste. Innkalling skal sendes minst 30 dager før tjenesten starter, men i praksis sendes innkalling ofte tidligere. Den tjenestepliktige soldaten skal bekrefte at innkallingen er mottatt innen en gitt frist, som også er fristen for å søke om utsatt tjeneste. Tjenesten kan utsettes på nærmere vilkår, blant annet på grunn av omsorgsforpliktelser, arbeid, utdanning eller andre samfunnsinteresser, se vernepliktsforskriften kapittel 10.

(12) Heimevernet er organisert i distrikter, som igjen består av flere områder. På Forsvarets egne nettsider fremgår det at søknad om utsettelse skal sendes til områdesjefen.

Områdesjefen behandler søknaden etter anbefalinger fra områdeutvalget. Områdeutvalget består av mellom tre til ti medlemmer og er valgt av personellet som er inne til tjeneste, se instruks for råd, utvalg og nemnder i Heimevernet (FOR-2021-09-10- 2796) kapittel 4. For den som møter i Heimevernet for første gang, såkalt nytilføring, behandles utsettelsessøknaden av FPVS. Dersom søknaden om utsettelse avslås, kan avslaget påklages til Forsvarsdepartementets klagenemnd i vernepliktssaker, jf. vernepliktsforskriften § 58. FPVS har sekretariatsfunksjon for klagenemnda. Det gis ikke oppsettende virkning for avslag som påklages. Det betyr at den tjenestepliktige soldaten må møte til tjeneste så lenge klagen ikke er avgjort.

(13) Forvaltningsloven gjelder ved saksbehandlingen i Forsvaret. Selv om store deler av Forsvarets virksomhet er unntatt fra reglene om enkeltvedtak i kapitlene IV til VI, gjelder disse reglene i saker om utsatt tjeneste, jf. forsvarsloven § 64 tredje ledd og vernepliktsforskriften § 88 første ledd, jf. § 58. Det betyr at reglene om blant annet underretning om vedtak, begrunnelse, klageinstans og saksforberedelsen i klagesak gjelder for Heimevernets saksbehandling, jf. forvaltningsloven §§ 27 tredje ledd, 24, 25, 28 og 33.

Opplysninger om klagemulighet

(14) Forvaltningen skal ved underretningen om et enkeltvedtak gi «opplysning om klageadgang, klagefrist, klageinstans og den nærmere fremgangsmåte ved klage», jf. forvaltningsloven § 27 tredje ledd. Forvaltningen har også en generell veiledningsplikt, hvor formålet er å gi den det gjelder en mulighet til å ivareta sine interesser, jf. forvaltningsloven § 11. Hvis et vedtak kan påklages, vil også veiledningsplikten innebære at det må veiledes eller informeres om klagemuligheten.

(15) Etter å ha gjennomgått vedtakene om utsatt tjeneste fra Heimevernet, observerer sivilombudet at det ofte ikke opplyses om klagemuligheten til klagenemnda. Dette gjelder for heimevernsdistriktene HV-05, HV-11, HV-12, HV- 14 og HV-16. For eksempel står det ikke noe om klagemuligheten i vedtaket fra HV-12 fra 24. august 2023.

(16) Der det er gitt opplysninger om klagemuligheten, er informasjonen som gis i de fleste tilfeller ikke riktig. Dette gjelder både opplysninger om hvilket organ som er klageinstans og hva som er fristen for å klage. Etter forvaltningsloven § 29 er klagefristen for vedtak tre uker. I vedtakene vi har fått oversendt, er det gitt uriktig informasjon om klagemulighetene fra heimevernsdistriktene HV-01, HV-05, HV-09, HV-11, HV-12, HV-16 og HV-17. For eksempel skriver HV-05 i ett av vedtakene fra 16. september 2023 at «[a]vgjørelsen er endelig, og kan ikke påklages. Dog kan saken tas opp med ombudsmannen i Forsvaret». Videre skriver HV-01 i vedtak av 27. september 2018 at «[k]lagefristen er 2 uker etter mottatt vedtak».

(17) Forsvaret er i sitt svar enig i sivilombudets gjengivelse av hvilke regler som gjelder og hvilke krav det er til opplysninger som skal gis om klagemulighetene. Forsvaret har videre

erkjent at reglene ikke har blitt fulgt, og at det ikke har vært gitt tilstrekkelig informasjon om klagemuligheten i flere tilfeller. På denne bakgrunn er det klart for sivilombudet at Forsvaret har gjort feil ved å ikke opplyse de som har fått avslag på utsettelse om muligheten for å klage.

(18) Informasjon om muligheten til å klage der man får et avslag er helt grunnleggende for en forsvarlig saksbehandling. Kunnskap om klagemuligheten er en forutsetning for at et vedtak påklages og at klageadgangen blir reell. Det er også viktig for at klageinstansen kan rette opp feil, og sikre en riktig og likeartet praksis. Innkalling til heimevernstjeneste kan være inngripende for den det gjelder, da plikten gjelder uavhengig av egen situasjon og ønske. Manglende oppmøte er videre straffbart. Det er derfor viktig at søknader om utsettelse blir behandlet riktig og at Forsvaret opplyser om klagemuligheten til de tjenestepiktige soldatene som får avslag på sine søknader.

(19) Forsvaret må sørge for at kravene i forvaltningsloven § 27 om underretning om vedtak følges. Det innebærer blant annet at de tjenestepiktige soldatene i Heimevernet må få tilstrekkelig informasjon om klagemulighet, klagefrist og klageinstans sammen med underretningen om vedtaket.

(20) Sivilombudet er kjent med at det finnes rutiner og veiledere for saksbehandlingen hos Heimevernet, som er i samsvar med forvaltningslovens regler. Det er samtidig tydelig gjennom de vedtakene sivilombudet har gått gjennom, at disse ikke følges. FPVS har i sin redegjørelse til sivilombudet vist til flere forhold som mulig årsak til at kravene til underretning ikke følges, blant annet manglende kompetanse og sviktende gjennomslag.

(21) Sivilombudet forventer at Forsvaret iverksetter tiltak for å sikre at regelen i forvaltningsloven § 27 følges slik at det gis tilstrekkelig underretning i forbindelse med vedtak om utsatt tjeneste i Heimevernet.

Krav til begrunnelsen

(22) For enkeltvedtak gjelder det lovfestede krav til begrunnelsen, jf. forvaltningsloven §§ 24 og 25. Den regelen som vedtaket bygger på skal vises til eller gjengis, og de faktiske forholdene avgjørelsen bygger på skal nevnes. Begrunnelsen skal tilpasses sakens art og de konkrete omstendighetene, jf. Høyesteretts dom i HR-2017-2376-A avsnitt 48. Ytterligere krav til begrunnelsen kan også følge av god forvaltningsskikk. Begrunnelsen skal sikre at parten er i stand til å forstå avgjørelsen og vurdere om det er grunn til å bruke en eventuell klagemulighet. Ved vurderingen av om begrunnelsen er tilstrekkelig, må det derfor tas utgangspunkt i at formålet er å forklare sakens utfall for parten. Kravene til begrunnelser er omtalt i Sivilombudets veiledningshefte «Begrunnelser».

(23) Sivilombudets gjennomgang av vedtakene fra Heimevernet viser at begrunnelsene i avslagene i de fleste tilfeller ikke viser til eller forklarer den aktuelle regelen for utsettelse i

vernepliktsforskriften kapittel 10. Det beskrives heller ikke hva som gjør at den tjenestepliktige soldaten ikke oppfyller vilkårene for utsettelse. Dette gjelder for alle heimevernsdistriktene sivilombudet har mottatt vedtak fra, altså HV- 01, HV-02, HV-05, HV-09, HV-11, HV-12, HV-14, HV-16 og HV-17. For eksempel er det ikke vist til utsettelseshjemmelen for utdanning i vernepliktsforskriften § 52 eller forklart hvorfor vilkåret ikke er oppfylt i vedtaket fra HV-16 fra 10. mars 2023.

(24) Forsvaret er i sitt svar enig i sivilombudets forståelse av reglene og kravene som stilles til begrunnelse av vedtak som gir avslag på utsatt tjeneste. Forsvaret har videre vært enige i at kravene til begrunnelse i mange tilfeller ikke er oppfylt. Flere av begrunnelsene er uriktige, fraværende eller ikke tilstrekkelig utfyllende. Det er dermed klart for sivilombudet at Forsvaret har gjort feil ved å ikke gi nødvendig begrunnelse til de som har fått avslag på sin søknad om utsatt tjeneste.

(25) Sivilombudet ber Forsvaret merke seg at enkeltvedtak om avslag på utsatt tjeneste skal begrunnes. Begrunnelsen skal både bidra til at den som fatter vedtaket gjør en riktig vurdering, og at de tjenestepliktige soldatene kan forstå og vurdere innholdet i begrunnelsen og finne ut av om de bør klage på avgjørelsen eller ikke.

(26) Vedtak om utsatt tjeneste fattes av områdesjefen, ofte med hjelp til forberedelse av andre tjenestepliktige soldater. Slik sivilombudet forstår det er både områdesjefen og de tjenestepliktige soldatene selv innkalt til heimevernstjeneste. Det vil si at det ikke er fast ansatte i forvaltningen hos Heimevernet som fatter vedtakene om utsatt tjeneste. Sivilombudet antar at Heimevernet mottar et større antall søknader om utsatt tjeneste. Det er derfor spesielt viktig at områdesjefene og de som forbereder vedtaket blir satt i stand til å følge kravene om underretning og begrunnelse i forvaltningsloven, slik at saksbehandlingen blir effektiv og riktig.

(27) Sivilombudet forventer at Forsvaret iverksetter tiltak for å sikre at reglene i forvaltningsloven §§ 24 og 25 følges, slik at det gis en tilstrekkelig begrunnelse for avslag på utsatt tjeneste i Heimevernet.

Klagesaksbehandlingen hos distriktene

(28) Når et vedtak påklages, skal det etter forvaltningsloven skje en to-instansbehandling av klagen, med en underinstans og en klageinstans, jf. § 28 første ledd. Forsvaret har innrettet seg slik at søknader om utsatt tjeneste i Heimevernet behandles av områdene som førsteinstans. Klageinstansen er Forsvarsdepartementets klagenemndivernepliktssaker, jf. vernepliktsforskriften § 58.

(29) En klage på et avslag på utsettelse skal sendes det organ som besluttet avslaget, i disse tilfellene det aktuelle området i Heimevernet. Området kan da «oppheve eller endre vedtaket», jf. forvaltningsloven § 33 andre ledd. Dersom det ikke skjer, «skal sakens

dokumenter sendes klageinstansen så snart saken er tilrettelagt», jf. fjerde ledd. Det betyr at området enten kan omgjøre vedtaket eller videresende klagen til klageinstansen.

(30) Gjennomgangen av vedtakene fra Heimevernet viser at klager som regel ikke blir sendt videre til klagenemnda etter at underinstansen har sett på saken på nytt og ikke endret vedtaket. Videresending til klagenemnda skjer som hovedregel bare der den tjenestepiktige soldaten sender en ny klage etter at underinstansen har behandlet klagen.

(31) Slik sivilombudet forstår det, er praksis at der området ikke omgjør vedtaket videresendes klagen til heimevernsdistriktet. Distriktet foretar så sin egen gjennomgang. Hvis vedtaket heller ikke omgjøres av distriktet, sendes det et nytt avslag til den tjenestepiktige soldaten, men uten at klagen videresendes til klagenemnda, slik forvaltningsloven § 33 fjerde ledd bestemmer.

(32) Det varierer som nevnt om det opplyses om klageadgangen til klagenemnda eller ikke. De distriktene som forventer en ekstra klage for å videresende til klagenemnda er HV-01, HV-05, HV-11, HV-12, HV-14 og HV-17. For eksempel er det opplyst om at det er tre klageinstanser fra HV-14, se vedtaket fra området fra 24. august 2023.

(33) Bergenhus Heimevernsdistrikt 09 (HV-09) har informert om at de bevisst ikke videresender klager til klagenemnda, men behandler klagen selv i området og distriktet, se oversendelsesbrevet fra FPVS til Sivilombudet 22. april 2024. HV-09 skrev til FPVS at de «sluttet vel egentlig å fremsende klagesaker til neste nivå i 2022 da [de] bare fikk rør som svar». Videre skrev de at «en klagenemnd/ombudsmann ikke kan komme med egne meninger på om det skal gis utsettelse eller ikke», og at «[m]ange tror at hvis de klager litt høyere så kan vedtak bli endret. Det farvannet kan vi ikke begi oss inn på, og at en slik praksis kan få effekt». Synspunktene fra HV-09 synes blant annet å basere seg på en uriktig oppfatning om at klageinstansen kun kan prøve saksbehandling og lovtolking. Dette er ikke korrekt. Klageinstansen kan prøve alle sider av saken, jf. forvaltningsloven § 34 annet ledd

(34) Svaret fra FPVS til Sivilombudet bekrefter at FPVS er enig i at klagebehandling skal skje i to instanser og at en klage skal sendes til klagenemnda dersom vedtaket ikke omgjøres av underinstansen. Forsvaret har også vært enig i at reglene ikke følges i mange distrikter, og at den tjenestepiktige soldaten som følge av dette ikke får en endelig avgjørelse av søknaden før heimevernstjenestens oppstart. Det er derfor klart for sivilombudet at Forsvaret har gjort feil ved å unnlate å videresende sakene til klagenemnda.

(35) Som påpekt er klagebehandling hos et overordnet og uavhengig forvaltningsorgan grunnleggende for en forsvarlig saksbehandling. Vernepliktforskriften bestemmer at den overordnede og uavhengige prøvingen skal skje i klagenemnda. Det er derfor ikke tilstrekkelig at klagen på avslaget på utsettelse har vært behandlet på to nivåer internt i Heimevernet. Ved å kreve en ekstra klage har Heimevernet i realiteten forsinket eller hindret en ny vurdering av klagen som de tjenestepiktige soldatene ellers har krav på. I tillegg har

HV-09 ut fra egen redegjørelse bevisst unnlatt å sende klagesaker til klagenemnda, tilsynelatende for å unngå at det skjer en overordnet prøving av distriktets avgjørelser. Det er i så fall svært alvorlig. Samlet har forholdene ført til at tjenestepliktige soldater har gjennomført heimevernstjenesten uten å få utsettelsessøknaden behandlet av klagenemnda. Feilene Heimevernet har gjort blir tydelige når vedtakene sivilombudet har fått oversendt viser at klagenemnda kun har behandlet ti saker som gjelder utsatt tjeneste i perioden fra 2014 til 2023.

(36) For at klagenemnda skal ha mulighet til å behandle klagesakene må de sendes dit etter at de tjenestepliktige soldatene har klagt én gang. Den knappe tiden som er mellom minstefristen for innkalling på 30 dager og klagefristen på tre uker gjør at sakene om utsatt tjeneste i tillegg må behandles effektivt og hurtig i alle ledd, jf. forvaltningsloven § 29. Det krever at klager videresendes til klagenemnda så snart som mulig. Sivilombudets inntrykk er at dette vil være vanskelig når både området og distriktet skal vurdere klagen. Forsvaret må vurdere hvordan saker om utsatt heimevernstjeneste kan behandles innenfor gjeldende frister.

(37) Siden begrunnelsene som gis fra områdene i Heimevernet ofte er mangelfulle, skaper den manglende klagebehandlingen usikkerhet om avslagene på utsettelse har vært riktige. Flere tjenestepliktige soldater kan ha gjennomført heimevernstjeneste selv om de etter vernepliktsforskriften skulle ha fått innvilget søknad om utsatt tjeneste, f.eks. i forbindelse med utdanning eller ved omsorgsoppgaver i hjemmet. Det kan også hende at enkelte som har unnlatt å møte opp til heimevernstjeneste, skulle ha fått innvilget søknad om utsettelse. Praksis hos Heimevernet har vært å straffe unnlatt oppmøte med bøter, se Riksadvokatens rundskriv RA-2024-1557 punkt 6.1. Ifølge Riksadvokaten «har Forsvaret i økende grad anmeldt fravær av kortere varighet, herunder fravær fra oppmøte til øvelse i Heimevernet av kun få dagers varighet». Det er derfor mulig at tjenestepliktige soldater som skulle ha fått innvilget utsettelse, og som ikke fikk sin klage behandlet, har blitt straffet for manglende oppmøte. Sivilombudet har ikke nødvendig informasjon til å vite om eller i hvilket omfang det kan ha skjedd.

(38) Sivilombudet ber om at Forsvaret iverksetter tiltak for å sikre at reglene i forvaltningsloven §§ 28 og 33 følges, slik at klager på vedtak fra områdene i Heimevernet kommer fram til klagenemnda og kan bli behandlet før heimevernstjenestens oppstart. Forsvaret må vurdere om det er behov for særlige tiltak i HV-09 for å sikre at klager blir oversendt klagenemnda. I tillegg ber vi Forsvaret vurdere om tjenestepliktige soldater som eventuelt er straffet for manglende oppmøte, har blitt opplyst om adgangen til å klage og fått klagen korrekt behandlet. Sivilombudet legger til grunn at Forsvaret i så fall vurderer eventuelle konsekvenser som følge av dette.

Forsvarets kontakt med Sivilombudet

(39) Sivilombudet er oppnevnt av Stortinget for å føre kontroll med den offentlige forvaltningen og hindre at det øves urett mot folket, jf. Grunnloven § 75 bokstav I og sivilombudsloven § 1. Som en del av vår kontrollvirksomhet kan Sivilombudet pålegge forvaltningen å gi opplysninger innen fastsatte frister, jf. sivilombudsloven § 20. Stortinget har forutsatt at henvendelser fra Sivilombudet skal gis prioritet hos forvaltningen. Det betyr at Forsvaret må prioritere våre henvendelser og gi tilstrekkelige svar innen de frister som vi fastsetter.

(40) Forsvaret har som nevnt gjentatte ganger ikke overholdt de frister som Sivilombudet satt for å få oversendt saksdokumentene. Flere av våre henvendelser sendt til ulike organisasjonsnumre i Forsvaret ble heller ikke besvart. Oversendelsen av saksdokumentene tok til sammen nesten fem måneder, og selv da mottok vi ikke alle dokumentene som vi ba om. Manglende mottak av post til Forsvaret er behandlet i Sivilombudets sak 2024/1488.

(41) Forsvarets utsatte og mangelfulle svar har forsinket og gjort Sivilombudets behandling av saken vanskeligere. Sivilombudet forutsetter at fremtidige henvendelser gis nødvendig behandling og prioritet hos Forsvaret, og at Forsvaret overholder svarfristene vi setter. Dette er også påpekt i sak 2024/1488.

Konklusjon

(42) Sivilombudet har kommet til at Forsvaret har gjort flere feil ved behandlingen av søknader om utsatt tjeneste i Heimevernet. Forsvaret har unnlatt å gi eller ikke gitt riktige opplysninger om retten til å klage på avslagene. Vedtakene er ufullstendig eller uriktig begrunnet. Der det er klaget på vedtakene, har klagen ikke blitt sendt videre til Forsvarsdepartementets klagenemnd i vernepliktsaker, som er rett klageinstans. Saksbehandlingen har ikke fulgt forvaltningsloven.

(43) Feilene som Forsvaret har gjort kan ha ført til at flere har gjennomført heimevernstjeneste selv om de har hatt rett til utsettelse. Det kan ha hatt konsekvenser for familieliv, utdanning eller arbeidsforhold. Sivilombudet utelukker ikke at tjenestepiktige som skulle ha fått innvilget søknad om utsettelse kan ha blitt strafferettslig forfulgt for å ikke ha møtt opp til tjeneste.

(44) Sivilombudet ber Forsvaret redegjøre for følgende før **15. januar 2024**:

- Hvilke tiltak Forsvaret har iverksatt for at det gis tilstrekkelig underretning om vedtak om utsatt tjeneste i Heimevernet
- Hvilke tiltak Forsvaret har iverksatt for at vedtak om utsatt tjeneste i Heimevernet begrunnes i tilstrekkelig grad
- Hvilke tiltak Forsvaret har iverksatt for at klager på vedtak fra områdene i Heimevernet kommer fram til klagenemnda og blir behandlet før heimevernstjenestens oppstart

- Hva Forsvaret har gjort overfor HV-09, slik at heimevernsdistriktet følger overordnede pålegg og videresender klager til klagenemnda.
- Forsvarets vurdering av om tjenestepliktige soldater, som er straffet for manglende oppmøte, har blitt opplyst om adgangen til å klage og fått klagen korrekt behandlet. Sivilombudet legger til grunn at Forsvaret i så fall vurderer eventuelle konsekvenser.

29.10.2024 (2023/5286)